

Posudek diplomové bakalářské práce

Daniela Závěská: Zázemí středověkého domu. Archeologický výzkum v Hradci Králové, Malé náměstí, čp. 116-118. Celkem 131 str., z toho 80 str. textu (zahrnuto 6 str. textu V. Čulíkové), 40 tab., 1 tab. výsledků analýz V. Čulíkové. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, FF UK, Praha 2011.

Cílem předložené práce Daniely Závěské bylo nahlédnout do života obyvatel jednoho z domů v pozdně středověkém Hradci Králové, a to na základě analýzy materiálu získaného během archeologického výzkumu jedné odpadní jámky. Základní interpretační rámec autorky byl vymezen jak záchranným charakterem výzkumu, tak četností a reprezentativností analyzovaného souboru. Významnou částí práce se stala interpretace analýzy rostlinných makrozbytků od Věry Čulíkové (s. 41-46, tab. XLI).

V úvodních kapitolách si Daniela Závěská stanovuje hlavní poznávací cíle (s. 7) a metodu zpracování nálezů z jámky (s. 8-9). Následuje stručná bilance rámcových přírodních podmínek Hradce Králové, kde je uvedena také podstatná informace o vodních zdrojích, které byly obyvatelům města k dispozici (s. 10). Poté autorka pokračuje výkladem o postupném poznávání minulosti Hradce Králové pomocí archeologických pramenů (s. 11-12). V této části se opírá především o studie pracovníků hradeckého muzea V. Vokolka, J. Sigla a R. Bláhy. Následně Daniela Závěská stručně hodnotí poznávací přístupy, kterými středověké město a jeho obyvatele studuje česká archeologie a stavební historie (s. 15-16). Do této podkapitoly zahrnuje výběrově pouze studie týkající se měst v Čechách.

V další části práce autorka hodnotí průběh a výsledky samotného záchranného archeologického výzkumu z roku 1999 (M. Ježek, R. Bláha), během kterého byly prozkoumány nezastavěné a recentně výrazněji nenarušené plochy v zadních traktech městských parcel domů čp. 116-118. Nastíněn je základní přehled o hlavních nálezech a vývoji sídelních aktivit (s. 17-18). Daniela Závěská pak zkoumané městské parcely zasazuje do širších souvislostí v rámci středověké topografie Hradce a jejích proměn (s. 19-22). Zkoumané parcely ležely při severní straně jednoho z hradeckých náměstí (Koňský trh), jehož parcelace byla definitivně stanovena pravděpodobně teprve v průběhu rychlého rozvoje městského organismu ve 2. pol. 13. století až 1. pol. 14. století. Písemné prameny bohužel o domech na parcelách poskytují informace až od 2. pol. 16. století.

Před vlastní analýzou řeší Daniela Závěská obecnější problematiku využití nezastavěných částí městských parcel, především jámek (s. 24-25). Úvahu o formačních procesech a o vzniku souborů ve výplni jámek čtenář nalezne v samostatné podkapitole o několik stránek dále (jímka jako archeologický pramen, s. 27-28). Samostatnou podkapitolu věnuje autorka stavu poznání zacházení s odpadem v Hradci (s. 25). Následuje rozbor stratigrafické situace jámky č. 6 na parcele domu čp. 118. Pro dataci vzniku jámky je podstatné, že porušovala vrstvu s nálezy pozdně středověké keramiky. Interpretační možnosti komplikuje skutečnost, že nálezy z její výplně nelze přiřadit jednotlivým vrstvám, které byly dokumentovány na profilu. Nelze vyloučit, že jámka měla původně funkci studny nebo spíše cisterny na dešťovou vodu.

Autorčinu kapitolu o nálezové situaci bychom mohli doplnit o detailnější stratigrafický rozbor, neboť ten je klíčový pro další práci s nálezy. Dokumentovaný profil jámky svědčí o tom, že její obsah vznikl dvěma způsoby. Ve spodní části jámky byly dokumentovány organické vrstvy, které lze interpretovat jako odpad vytvářený v době používání jámky (vrstvy 1089-1092). Ve vyšších vrstvách již byly evidovány úlomky cihel, přepálená mazanice, popel, uhlíky apod. (vrstvy 1080-1087, 1093-1095). V tomto případě se jedná buď o organickou výplň jámky promíšenou se zásypovými vrstvami, nebo pouze o zásypové vrstvy jámky.

Soubor vyzdvížený z jímky je tak heterogenní nejen tím, že slučuje nálezy z odlišných stratigrafických situací, ale také tím, že obsahuje nálezy, které s původním využíváním jímky pravděpodobně vůbec nesouvisí. Vzhledem k tomu, že obsah jímky postupně poklesával, mohl být snížený povrch navíc zarovnáván i delší dobu. Tím je dán také limit pro interpretaci nálezů z jímky. Zvláště ojedinělé fragmenty keramických nádob, kamnářské a stavební keramiky budou pocházet spíše ze zásypových vrstev, zatímco velké fragmenty a celé nádoby se do jímky mohly dostat spíše v době jejího užívání nebo bezprostředně po něm (podle popisu snad vrstva 1087).

Dokumentační a analytické jádro práce Daniely Závěské představuje kapitola pojednávající hmotné nálezy ze zvolené odpadní jímky (s. 29-41). Ta obsahovala zejména fragmenty i celé kusy keramických nádob (76 celých nádob nebo plně rekonstruovatelných nádob, 38 částečně rekonstruovatelných nádob, dále 66 kusů tvarově výrazných nebo zdobených zlomků a 156 atypických zlomků), kamnářské keramiky (31 zlomků), stavební keramiky (cihla, prejzy), skleněných nádob (4 zlomky), kovových předmětů (4 zlomky), dřeva (konstrukce jímky) a kostí (osteologický rozbor R. Kyselý). Autorka se nejprve zabývá problematikou keramických nádob, vzniku jejich souboru, fragmentarizací nálezů a reprezentativnosti jednotlivých funkčních skupin (kuchyňská versus stolní keramika). Pokračuje (1) stanovením hlavních keramických technologických tříd, (2) rozbohem utváření nádob, (3) zjištěním minimálního a maximálního počtu nádob a (4) morfologickým a funkčním rozbohem nádob. Následují kratší kapitoly pojednávající ostatní početně menší skupiny nálezů. Do této části bakalářské práce je jako samostatná podkapitola vložen také posudek Věry Čulíkové, která souhrnně interpretuje výsledky analýzy makrozbytků odebraných z různých míst ve spodní části odpadní jímky (cca 5 litrů vzorku, s. 41-46). Věra Čulíková upozorňuje zejména na vysoký podíl zbytků sbíraného ovoce v souboru (maliny, jahody, ostružiny) a méně kvalitních odrůd pěstovaného ovoce (zejména třešně, višně, slivoně). Vzhledem k absenci zbytků pěstované zeleniny (např. okurky), oříšků a dalších pak usuzuje, že se jedná o pozůstatky stravy spíše chudší městské domácnosti. Přesto i tato domácnost měla mít přístup k importovaným plodům fíku.

V navazující kapitole Daniela Závěská hodnotí opory pro chronologické určení vzniku a užívání jímky (s. 47-48). Výpověď jímky narušených vrstev přitom nepovažuje za příliš významnou, neboť mohly obsahovat mladší intruze. Jasnou informací nepřinesl ani dendrochronologický rozbor dřevěných konstrukčních prvků jímky. Autorka se proto věnovala především hledání těch analogií k nálezům z jímky, u kterých dosavadní literatura uvádí alespoň hrubý, v zásadě konvenční datační interval. V závěru se Daniela Závěská kloní k názoru autorů předběžné nálezové zprávy, že obsah jímky se uzavřel nejpozději v 1. pol. 16. století.

V závěrečných kapitolách Daniela Závěská shrnuje hlavní výsledky své práce, zejména výpověď nálezů pro poznání domácnosti využívající zkoumanou městskou parcelu, její kuchyně, stolování a stravy (s. 49-52). Pokud jde o určení sociálního postavení domácnosti, která zanechala odpad v jímce, lze ocenit střízlivý autorčin postoj. Nálezy z jímky sice neposkytly předměty indikující nějaké vyhraněné sociální postavení domácnosti, nicméně významnou výpověď má topografický kontext městské parcely a domu. Ten byl situován na náměstí (tzv. Koňský trh), kterým procházela hlavní hradecká komunikace, což podle Daniely Závěské nasvědčuje tomu, že držitel parcely se mohl těšit standardnímu nebo spíše lepšímu sociální postavení (je samozřejmě otázkou, zda dům skutečně obývala majitelova domácnost). Daniela Závěská upozorňuje na opačný názor Věry Čulíkové, která podle makrozbytků soudí, že strava řadí obyvatele domu spíše k chudším domácnostem.

Na tomto místě lze zdůraznit, že jednou ze základních charakteristik nálezů v jímce bylo, že nepřinesly žádné poznatky o profesní činnosti obyvatel příslušného domu. Na druhou stranu, nálezy z jímky umožňují více než jen vhléd do kuchyně, stolování a stravy obyvatel

Hradce, ale také pohled na trh, který je zásoboval. Tato problematika ale vyžaduje širší diskusi. U některých předmětů lze jednoznačně předpokládat, že byly získány prostřednictvím tržní směny – keramika, sklo, z potravin např. fíky. U některých nálezů ale toto určení není jisté, a to zvláště u zbytků pěstovaného i sbíraného ovoce, olejnin apod. Rozbor Věry Čulíkové ukazuje především to, jak málo víme o potravinovém zásobování, popř. vedlejších zemědělských činnostech městských domácností v pozdním středověku. Pokud jde o sociální interpretaci rostlinných makrozbytků, nelze absenci méně dostupných potravin přeceňovat, stejně jako nelze vysoký podíl lesních plodin a méně kvalitních druhů pěstovaného ovoce spojovat s chudší městskou domácností. Makrozbytky nalezené v jímce svědčí spíše o sezónním jídelníčku hradeckých měšťanů, popř. o produktech nabízených na městském trhu.

V posledních odstavcích Daniela Záveská alespoň stručně uvažuje o výhledech své budoucí práce a o dalších perspektivách pro poznání obyvatel středověkého Hradce na základě archeologických pramenů.

Členění a pojetí bakalářské práce svědčí o tom, že Daniela Záveská zvládla jak jednu část složité problematiky, kterou je analýza a vyhodnocení souborů získaných archeologickým výzkumem městských parcel v historických jádrech měst, tak základní kulturně historickou interpretaci těchto nálezů. Autorka nálezovou situaci a nálezy nevyhodnotila mechanicky, ale všechny analytické kapitoly zahájila kritikou daného archeologického pramene a jeho interpretačních možností (zvl. kap. 2; 6.1; 7.1; 8; 9.1). Velmi lze ocenit také tématickou celistvost textu, ve kterém autorka čtenáře postupně seznamuje s kontextem analyzovaného souboru, a tak usnadňuje jeho další kritické využití. Také dokumentační část práce je velmi pečlivá a umožňuje publikaci (katalog nálezů, kresebná dokumentace). Předkládanou práci lze proto jednoznačně doporučit k úspěšné obhajobě.

V Praze, 13. června 2011

PhDr. Tomáš Klír, Ph.D.